Mr Zoran Bašić
advokat u Novom Sadu

SAVREMENA ADVOKATURA*

UVOD

U ovom radu, bez namere da se ovaj problem iscrpno pretresa sa filozofskih aspekata, možemo se zadovoljiti sa konstatacijom da je advokatura institucija namenjena i usmerena na postizanje pravde. Pri tome, „idealni uzor pravde ne može da se sadrži ni u čemu drugome do li u integralnom priznanju personalnosti svakoga, objektivno posmatranoj (to jest izvan samoga subjekta), u njenom inteligibilnom karakteru, što znači kao apsolutne i autonomne bitnosti. ...Pravda, u ovom svom najvišem izrazu, zahteva da svaki subjekat bude priznat i da se svako drugi odnosi prema njemu kao prema apsolutnom načelu sopstvenih akta; koji, zbog toga, moraju da mu se priznaju u njihovoj supersensibilnoj determinaciji, i, prema tome, i u svima posledicama, koje iz njih nastaju, u fenomenalnom sistemu.”¹

U tom smislu, konkretno, advokatura se određuje najčešće funkcionalno, kao služba pružanja pravne pomoći i zastupanja interesa fizičkih i pravnih lica u pravnom prometu ili u postupcima pred državnim ili drugim organima koji odlučuju o pravima i interesima zastupanih lica. S druge strane, neki ističu da je „misija advokature vršenje kontrole državne

* Rad primljen: 26. V 2001.

¹ Đorđe Del Vekio, *Pravo, pravda i država*, Preveli sa italijanskog Miodrag T. Ristić i Đorđe Tasić, Plato, Beograd, 1998, str. 47. Ovaj autor, u istom delu, na strani 58, ističe i sledeće: „Ali kult pravde ne sastoji se samo u kultu legalnosti niti treba da se pomeša sa ovim poslednjim. Ne odazivamo se istinski pozivu svoje pravne svesti kada se mlitavo uljuljukujemo u utvrđene sisteme, i kada skrštenih ruku čekamo da nam pravda padne s neba. Naša pravna svest nameće nam aktivno i neumorno saradivanje na ovoj većitoj drami kojoj je poprište istorija, a tema sukob između dobra i između zla, između pravde i između nepravde. Mi treba ne samo da se pokoravamo zakonima, već i da ih oživimo i da saradujemo na njihovoj obnovi.”

uprave i sudske prakse od strane nezavisnih lica, koja iznuđuju izvršenje zakona prema njihovom duhu i slovu, koja brane narodna prava i javni moral od zloupotreba od strane vladajućih..."²

Osim ovoga jezgra, koje mora postojati da bi o njoj uopšte moglo biti reči, advokatura se, kao što je već napomenuto, ispoljava u različitim vidovima i oblicima, zavisno od određenog istorijskog trenutka i od osobenosti društva u kome se javlja.

S obzirom na velike promene koje zahvataju užu, ali i širu, međunarodnu zajednicu, od posebnog je značaja sagledati stanje savremene advokature.³ Pri tome, u ovom radu, ne teži se sveobuhvatnoj obradi pitanja koja se javljaju u odnosu na savremenu advokaturu, kao predmeta ovog istraživanja, a i sam obim ovog rada ograničen je.⁴ Stoga, u narednim redovima nastoje se dati neke osnovne informacije o pitanjima koja se odnose na međunarodnu saradnju advokata, statusnim i organizacionim pitanjima savremene advokature, te pitanjima koja se odnose na pravila ponašanja advokata.

I. MEĐUNARODNA SARADNJA ADVOKATA

Savremena zbivanja, koja se ogledaju u opštem progresu, intenzivnim ekonomskim, informatičkim i drugim interakcijama, nagone i na intenzivniju saradnju advokata na međunarodnom nivou. Među brojnim vidovima saradnje i međunarodnih organizacija i asocijacija advokata, na ovom mestu, ističemo Međunarodnu uniju advokata (UIA — Union Internationale des Avocats), Savet advokatskih udruženja (komora) Evropske unije (CCBE — Conseil des Barreaux de la Communauté Européenne / Council of the Bars and Law Societies of the European Union / Rat der Anwaltschaften der Europäischen Union) i Bečke advokatske razgovore (Wiener Advokatengesprache).⁵

² Dr. Marcus Ettinger, *Die Advocatur im modernen Verkehre — Eine Studie über Standesrechte, Standespflichten, Palmar- und internationales Rechtsschutzwesen*, Wien, 1900, str. 13.

³ Ovde se prvenstveno misli na aktuelna zbivanja u našem društvu u odnosu na teženje ka globalizaciji u međunarodnoj zajednici, naročito na projekat stvaranja Evropske unije (O tome vidi: Ugovor o Evropskoj uniji — Rim—Mastriht—Amsterdam, priredio dr Duško Lopandić, Beograd, 1999).

⁴ Osim toga, teškoću predstavlja i oslabljen dotok informacija u protekloj deceniji na našim prostorima, tako da i ta činjenica predstavlja ogradu u odnosu na prikaz savremene advokature.

⁵ Pored ovih možemo navesti i mnoge druge, kao što su, na primer, IBA — International Bar Association, AIJA — Association Internationale des Jeunes Avocats, Verband europäischer Rechtsanwaltskammern, ABA — American Bar Association, Young Lawyers, AEA — Association Européenne des Avocats, UAE — Union des Avocats Européens, A. I. G. L. I. — Internationale Vereinigung Italienischsprechender Juristen, ESSEBA — European Bar Associations, DACH — Europäische Anwaltsvereinigung, World Peace Through Law Center i drugi. (Navedeno prema: Protokoll 27. Präsidentenkonferenz der europäischen Anwaltsorganisationen in Wien am 12. Februar 1999, „WIENER ADVOKATENGESPRÄCHE“, TEILNEHMER-LISTE). Interesantno je napomenuti da je na sastanku zemalja članica

1. Međunarodna unija advokata (UIA — Union Internationale des Avocats) osnovana je u Belgiji, 8. jula 1927. godine, kada je Osnivački odbor doneo odluku o njenom osnivanju i izradio privremena pravila udruženja.⁶ Prvobitno određen „cilj udruženja je da održava odnose između advokatskih organizacija u svetu, da doprinese ustanovljenju jednog međunarodnog pravnog poretka u duhu pravde i prava. Osnivačka skupština MUA održana je u Parizu 21. maja 1928. godine. ...Na skupštini je primljen Statut MUA i izvršeno konstituisanje udruženja. ...Po Statutu, MUA realizuje svoje osnovne ciljeve organizovanjem Kongresa, a tekuće poslove udruženja obavljaju organi: savet i uprava (biro). Kongres se održava najmanje jednom za dve godine, kada se biraju i organi udruženja. Prvi (redovni) kongres MUA održan je u Briselu 16. i 17. februara 1929. godine.”⁷

Nakon II svetskog rata ova organizacija nastavlja sa radom.

Na dvadeset prvom kongresu, održanom u Arnhemu u Holandiji od 13—17. septembra 1965. godine, „primljen je nov Statut MUA, izrađen po Birou Unije”. Najznačajnije izmene se ogledaju u predviđanju postojanja posebnih vidova članstva. „Članstvo u MUA je trojako: 1) redovni članovi (membres effectifs), 2) pridruženi članovi (membres associates), 3) dopisni članovi (membres correspondants). Redovne članove sačinjavaju nacionalne organizacije advokata, čiji se članovi-advokati slobodno bave svojom profesijom (strukom). Pridruženi članovi mogu biti međunarodne pravničke organizacije, koje imaju slične ciljeve. Dopisni članovi su oni advokati koji se pojedinačno učlanjuju u članstvo MUA, bilo da su njihove nacionalne organizacije članovi MUA, bilo da nisu učlanjene, a ovi advokati nezavisno i slobodno obavljaju advokaturu. ...Preko članova korespondenata MUA je prodrila u sredine koje nisu bile zainteresovane za ideje i rad MUA.”⁸

„Na XXX kongresu MUA u Luksemburgu, održanom od 3—9. jula 1983. godine, donet je (8. jula) nov Statut MUA. Novi Statut MUA zasnovan je na ranijim tekstovima Statuta (1929. i 1965) prilagođen sadašnjim zahtevima međunarodne profesionalne organizacije advokata. Cilj Saveza ostaje istovetan onom osnivačkom samo preciznije stilizovan i sistematski izložen. Čl. 2. Statuta formuliše cilj MUA u šest tačaka”⁹, a može se svesti na zalaganje za nezavisnost advokature, zaštitu i razvoj in-

Pakta za stabilnost jugoistočne Evrope izražena spremnost svih učesnika da pristupe organizovanju Regionalnog saveta advokatskih komora zemalja Pakta za stabilnost jugoistočne Evrope, i da razmotre teme i probleme od zajedničkog interesa. (Navedeno prema: *Hronika*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, br. 4, 2001, str. 162.)

⁶ O tome više vidi dr Željko Fajfrić, *70 godina od prvog redovnog kongresa Međunarodne unije advokata u Briselu*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, br. 9, 1999, str. 305.

⁷ Isto, str. 65.

⁸ Milorad Botić, *Advokatura — ogledi i eseji*, Novi Sad, 1991, str. 71. i 72.

⁹ Isto, str. 76. Što se tiče izdavačke delatnosti, valja istaći da ova organizacija izdaje, kao stalne publikacije: časopis *Juriste International*, bilten *Nouvelles* i godišnji imenik *L'Annuaire*, dok povremeno izdaje i pojedine studije iz oblasti prava i advokature.

teresa advokata i uspostavljanje njihove saradnje, te podsticanje razvoja pravne nauke i uspostavljanje međunarodnog pravnog poretka zasnovanog na načelu pravde. Ovim Statutom izmenjena je i organizacija Međunarodne unije advokata, tako da je, shodno njemu, čine sledeći organi: Skupština delegata, Predsedništvo, Upravni odbor i Kandidaciona komisija.¹⁰

Poslednji kongresi ove organizacije održani su: 41. kongres u Filadelfiji 1997. godine, 42. kongres u Nici 1998. godine, 43. kongres u Nju Delhiju 1999. godine. Na kongresu u Nici su kao osnovne raspravljane sledeće teme: 1) Euro, 2) Pretpostavka nevinosti i 3) Finansijska kretanja u tržištima u razvoju: pravni problemi i uloga advokata.¹¹ Iako se, po dužini postojanja, članstvu, kao i po samoj aktuelnosti tema kojima se bavi, ne može poreći značaj ovoj organizaciji, ipak, čini se da u savremenim uslovima u kojima dolazi do integracija, pre svega na evropskom nivou, veći značaj dobija CCBE kao organizacija koja se bavi pitanjima razvoja advokature u evropskim okvirima.

2. Savet advokatskih udruženja (komora) Evropske unije (CCBE — Conseil des Barreaux de la Communauté Européenne / Council of the Bars and Law Societies of the European Union / Rat der Anwaltschaften der Europäischen Union), prvobitno Konsultativna komisija advokata Evropske zajednice (La Commission Consultative des Barreaux de la Communauté Européenne), osnovan je od strane advokatskih organizacija zemalja Evropske zajednice radi koordiniranja i harmoniziranja rada advokata.¹²

CCBE ima osamnaest punopravnih članova, i to: Austrija, Belgija, Danska, Finska, Francuska, Nemačka, Grčka, Island, Irska, Italija, Lihtenštajn, Luksemburg, Holandija, Norveška, Portugal, Španija, Švedska i Ujedinjeno Kraljevstvo. Naime, Statutom je predviđeno postojanje punopravnog članstva i članova posmatrača, s tim da članovi posmatrači nemaju pravo glasa na Plenarnim sednicama.¹³

Organi ove organizacije su: 1) Generalna skupština, zvana „Plenarna sednica” koja obuhvata punopravne članove koji sastancima prisustvuju grupisani u nacionalne delegacije, a koja ima sva ovlašćenja neophodna

¹⁰ Navedeno prema istom delu, str. 77.

¹¹ O tome više vidi izveštaj Gorana Stanivukovića, 42. kongres Međunarodne unije advokata, Glasnik Advokatske komore Vojvodine br. 9, 1998, str. 379. i 380. Pored ovih tema raspravljano je o još 40 tema iz raznih oblasti, a organizovana su i tri specijalna zasedanja. (O tome više vidi: *List of Reports*, koji je priložen uz časopis *Juriste International*, Decembre 1998.)

¹² Tako Milorad Botić u citiranom delu, str. 85.

¹³ Vidi član V. Statuta CCBE. Članovi posmatrači su organizacije koje predstavljaju profesiju pravnika u državi koja je kao takva primljena od strane Plenarne sednice saglasno članu VIII.b) i koja je pristupila postojećem Statutu i prihvatila Kodeks ponašanja (Code of Conduct) ove organizacije. Osnivači postojeće Asocijacije zajedno sa organizacijama koje su predstavnici profesije advokata, priznate kao takve i određene da formiraju nacionalnu delegaciju od strane vlasti svake države članice Evropske unije ili Evropskog ekonomskog prostora i koje su u tom svojstvu primljene od Plenarne sednice saglasno članu VIII.b) će biti punopravni članovi (full members). Punopravni članovi se grupišu u nacionalne delegacije od kojih će svaka biti sačinjena od maksimalno 6 pojedinaca. (Vidi član IV. Statuta CCBE).

za implementaciju ciljeva asocijacije, kao i ovlašćenja koja se odnose na rešavanje strukturalnih i funkcionalnih pitanja ove organizacije. Plenarne sednice se sastaju najmanje jednom godišnje; 2) Stalni komitet; 3) Predsednik, prvi i drugi vice-predsednik; 4) Generalni sekretar; 5) Finansijski komitet.¹⁴

Prema Statutu ove organizacije Glavna kancelarija (The Head Office) nalazi se u Briselu.¹⁵

Takođe prema Statutu, ova organizacija konstituise telo koje povezuje advokatska udruženja država članica Evropske unije i Evropskog ekonomskog prostora (EEA — European Economic Area). Ono će predstavljati sva takva advokatska udruženja pred evropskim i drugim međunarodnim institucijama.¹⁶

Ciljevi ove organizacije su, slobodni od svih motiva za sticanje profita, studiranje, organizacija i promocija studija koje se odnose na pravila koja direktno ili indirektno upravljaju profesijom advokata, naročito u evropskom transnacionalnom kontekstu.¹⁷ Savet advokatskih udruženja (komora) Evropske unije je ovlašćen, pored za to izričito predviđenih, i na preduzimanje svih drugih koraka koji su neophodni za ostvarivanje njegovih ciljeva.¹⁸

Na kraju, za ovu organizaciju advokata se može reći da CCBE „nije osnovan samo po regionalnom, već prevashodno prema političkom kriterijumu. CCBE ne okuplja advokatske komore po njihovom vlastitom izboru, nego na osnovu političkog pakta država Alijanse. A kada se advokatska asocijacija legitimise političkim standardom, ona u dobroj meri gubi profesionalni integritet i profesionalnu solidarnost.”¹⁹ No, to bi se moglo reći i za bilo koju nacionalnu organizaciju advokata, a CCBE, u suštini teži da to i postane u okviru Evropske unije, te se stoga i ne može govoriti o njenom nacionalnom karakteru. No, svakako se to može učiniti s obzirom na transnacionalne razmere u okvirima Evropske unije. Stoga su i ciljevi ove organizacije određeni tako da ona teži harmonizaciji evropskog prava, ali i da koordinira rad advokatskih komora u Evropskoj uniji, te da teži ostvarenju i unapređenju mogućnosti koje su predviđene Ugovorom o osnivanju Evropske zajednice. Naime, ovim i drugim ugovorima u Evropskoj uniji se teži postizanju načela slobode kretanja i nastanjivanja u okvirima zemalja članica, a shodno tome došla je do izražaja i težnja za slobodnim pružanjem usluga, među koje svakako dolazi u obzir i pružanje usluga u advokaturi kao jedne od „delatnosti slobodnih profesija

¹⁴ Vidi članove VI, VII, IX, X i XI Statuta CCBE.

¹⁵ Vidi član II Statuta CCBE.

¹⁶ Vidi član III stav 1. Statuta CCBE.

¹⁷ Vidi član III stav 2. Statuta CCBE.

¹⁸ Vidi član III stav 3. i 4. Statuta CCBE.

¹⁹ Iz izveštaja o govoru predsednika Advokatske komore Vojvodine g. Slobodana Beljanskog na Bečkim advokatskim razgovorima od 2—4. marta 2000. godine, koji je na kraju i predložio liberalniji karakter CCBE, koja bi u različitim formama trebalo da bude otvorena za sve advokatske komore u Evropi. (*Hronika*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, br. 3, 2000, str. 116).

ja”.²⁰ Shodno tome, došlo je i do mogućnosti stvaranja Evropskih privrednih ujedinjavanja interesa (Europäische wirtschaftliche Interessenvereinigung) za nosioce slobodnih zanimanja, a tako i za advokate.²¹

3. Bečke advokatske razgovore (Wiener Advokatengespräche) neki karakterišu kao „neinstitucionalizovanu zajednicu evropske advokature”.²² Naime, „Advokatska komora u Beču (Beč, Donja Austrija i Burgenland) organizuje svake godine konferenciju predsednika evropskih advokatskih organizacija u Beču. Neformalni skup predstavnika advokature u Evropi”²³, a može se reći i predstavnika internacionalnih advokatskih organizacija, jer pored nacionalnih organizacija advokata, kao i evropskih, u njima uzimaju učešće i advokatske organizacije koje potiču sa teritorija van evropskog kontinenta.²⁴ Na njima se raspravljaju aktuelna pitanja vezana za advokaturu, tako da, i pored svog neformalnog karaktera, ovi razgovori mogu biti od velike koristi kako za učesnike, tako i za unapređenje advokature uopšte.

II. STATUSNA I ORGANIZACIONA PITANJA ADVOKATURE

Statusna i organizaciona pitanja advokature obuhvataju niz problema koji se mogu posmatrati sa različitih aspekata, kao i sa različitim vremenским i prostornim distancama. Na ovom mestu ograničićemo se na pitanja položaja advokature, neka statusna pitanja savremene advokature i organizaciju savremene advokatske kancelarije.

1. U pogledu **položaja advokature**, napred je, kao element njenog jezgra, istaknuta njena nezavisnost. Ovo načelo slobodne advokature je prema Saveznom ustavnom sudu Nemačke „izraz nastojanja za pravnodržavnim ograničenjem državne moći”.²⁵ „Ono je neophodno da bi se obezbedilo, da se pri ostvarivanju pravosuda može desiti potrebna snažna igra.

²⁰ Prema članu 50. Ugovora o osnivanju Evropske zajednice pod uslugama se podrazumevaju „usluge koje se, po pravilu, obavljaju uz naknadu, ukoliko se na njih ne odnose odredbe o slobodnom kretanju lica i slobodnom prometu robe i kapitala. Usluge naročito obuhvataju: ...d) delatnosti slobodnih profesija. Lice koje pruža usluge može ih u tom cilju privremeno obavljati u državi u kojoj se pruža usluga, pod istim uslovima koji važe i za državljane te države, ako se time ne krše odredbe poglavlja koje se odnosi na slobodu nastanijavanja.” (Ugovor o osnivanju Evropske zajednice u dr Duško Lopandić, *op. cit.*, str. 92).

²¹ Ova mogućnost za nemačke nosioce slobodnih zanimanja stoji otvorena nakon donošenja propisa od 25. 07. 1985. godine od 1988. (Tako Dominik Schulz, *Der Organisationsbereich einer Rechtsanwaltskanzlei unter besonderer Berücksichtigung der anwaltlichen Organisationspflichten*, Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades, der Juristischen Fakultät der Universität Regensburg, 1997, str. 6.)

²² Tako Milorad Botić u citiranom delu, str. 86.

²³ Isto, str. 86.

²⁴ Vidi deo liste učesnika navedene u belešci 5.

²⁵ BVerfGE 63. 266. 284 (= NJW 1983. S. 1535). (Navedeno prema: Claudia Roth, *Der Weg zu einem einheitlichen anwaltlichen Berufsrecht im wiedervereinigten Deutschland in den Jahren 1990 bis 1994 — Eine Darstellung der Probleme der Rechtsvereinheitlichung auf dem Gebiet des Rechtsanwaltsrechts*, Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades, der Juristischen Fakultät der Universität Regensburg, 1999, str. 1).

Delotvorna pravna zaštita za građane postoji samo tada, kada je stručno obrazovan profesionalni stalež, bez ikakve opasnosti od sankcija, u stanju da se u pojedinačnom slučaju zauzme za pravo, i ako prema okolnostima od toga trpi ispunjenje državnih zadataka. Ovu mogućnost ima samo profesionalni stalež koji nije obavezan na vernost državi, nego se njegovo postavljanje naspram ove prepušta potpuno slobodnoj volji pojedinih pripadnika profesije.”²⁶ U suprotnom i ne može biti reč o advokaturi, već o, normativnom snagom fakticiteta ili pak otvoreno normativno, uspostavljenoj državnoj službi. „Advokatura sa zavisnošću je advokatura po imenu, a ne po funkciji.”²⁷

Opšte odredbe o nezavisnosti i samostalnosti advokature odnosno advokata su uglavnom sadržane i u propisima u uporednom pravu. Tako se, na primer, u Saveznom zakonu o advokaturi Nemačke, u § 1. ovog propisa, ističe da je advokat (Rechtsanwalt) „nezavisan organ pravosuđa”.²⁸ Iz opštih uporedno-pravnih i etičkih odredbi se uočava da se nezavisnost i samostalnost advokature ne odnosi samo na njen položaj prema državi, nego da i sam advokat treba da, u vršenju svoje profesije, a i izvan nje, neguje i izgrađuje svoju nezavisnost i samostalnost. Dakle, ona se mora prepoznavati i u konkretnim akcijama svakog pojedinog advokata. Ipak, advokatura nije u svim svojim pojavnim oblicima, koji su na štetu advokature nosili njeno ime, bila nezavisna i samostalna odnosno bilo je težnji da se ona etatizuje ili znatno ograniči njena nezavisnost i samostalnost raznim državnim merama.²⁹ Na takve težnje reagovala je i Među-

²⁶ Isto, str. 1.

²⁷ Stevan M. Slijepčević, *Advokatura i društveni progres*, Odvjetnik, br. 9, Zagreb, 1968, str. 377.

²⁸ Navedeno prema: Claudia Roth, *op. cit.*, str. 1. Ovakve odredbe se nalaze i u nekim drugim propisima. Slično je i prema članu 1. slovenačkog nacrtu Zakona o odvjetništvu, članku 1. Zakona o odvjetništvu Republike Hrvatske, belgijskim propisima, francuskim propisima itd. Slične odredbe su usvojene i u propisima o tzv. staleškim pravima i Etičkim kodeksima. Tako je, na primer, određeno i u predgovoru Načela advokatskog staleškog prava Nemačke u izdanju iz 1987. godine, da: „Advokat je nezavisan organ pravosuđa. On je pozvani nezavisni savetodavac i zastupnik u svim pravnim stvarima. On se bavi slobodnom profesijom.” U odredbi 2.1.1. Kodeksa ponašanja advokata u Evropskoj zajednici je predviđeno sledeće: „Mnoge dužnosti koje jedan advokat obavlja, zahtevaju njegovu potpunu samostalnost, bez ikakvog drugog uticaja, naročito onih koji bi mogli proisticati iz njegovih ličnih interesa ili spoljnog pritiska. Ova samostalnost je neophodna da bi se imalo poverenja u postupak pravde kao nepristrasnog sudije. Stoga advokat mora da izbegava sve ono što bi moglo nauditi njegovoj nezavisnosti i da vodi računa da ne nanese štetu svojim profesionalnim standardima da bi zadovoljio klijenta, sud ili neku treću stranu.” Najzad, prema Kodeksu profesionalne etike advokata Advokatske komore Vojvodine „Advokat je dužan da čuva nezavisnost advokatskog poziva i da u svom profesionalnom radu i odlučivanju postupi slobodno, samostalno i u saglasnosti sa vlastitim uverenjima, ne podležući pritiscima, pretnjama, uticajima i uplitanju, ma sa čije strane dolazili, i ne povodeći se za drugim interesima i autoritetima, osim interesa klijenta i autoriteta pravne nauke, Ustava, zakona, Statuta i ovog Kodeksa.”

²⁹ Za slučaj koji se odnosi na nas vidi belešku 32. Kod nas se o etatizovanju advokature razmišljalo i ranije. (Vidi citirano delo Stevana M. Slijepčevića, str. 373.) Nezavisna advokatura nije postojala ni u bivšoj Istočnoj Nemačkoj (DDR). No, i kasnije, nakon ujedinjenja Nemačke, može se posumnjati u potpunu nezavisnost tamošnje advokature. Prema

narodna unija advokata donošenjem Manifesta o nezavisnosti advokata kao garanciji čovekovih prava u svetu 1970. godine, koji je donet kao reakcija na pokušaj etatizovanja advokature u Švedskoj.³⁰

Kod nas je, takođe, uočena težnja ka etatizaciji advokature, te se stoga javlja potreba za doslednim sprovođenjem načela nezavisnosti advokature u svim odredbama Zakona o advokaturi, ali i u drugim propisima.³¹

2. U pogledu **statusnih pitanja** advokature odnosno advokata, na ovom mestu, obuhvatiće se pitanja koja se odnose na njihovo prethodno obrazovanje, zatim na tipove vršenja delatnosti, kao i na vidove organizovanja u bavljenju advokaturom u savremenim uslovima, kao i potreba intenziviranja organizovanja modernih advokatskih kancelarija.

a) Opšte je prihvaćeno da se kao neophodan uslov za bavljenje advokaturom traži određeno stručno obrazovanje.³² No, sam proces obrazovanja pravnika, a tako i advokata nije jednako postavljen u svim zemljama, niti sadržajno niti vremenski.³³

Zakonu o proveru odobrenja za bavljenje advokaturom i Notarskih postavljenja (Gesetz zur Prüfung der Rechtsanwaltszulassungen und Notarbestellungen) od 25. 07. 1992. godine se moglo, na šta su bili ovlašćeni administrativni državni organi, oduzeti ili opozvati dato odobrenje za bavljenje advokaturom, a uglavnom na osnovu činjenica da su u prošlosti advokati delovali za Stazi (Služba državne bezbednosti) (Stasi-vergangenheit) ili se na drugi način teže ogrešili o pravo. (Claudia Roth daje i iscrpan prikaz i kritiku takvih rešenja na str. 48—70. citiranog dela).

³⁰ „Ovaj Manifest izradio je Biro na osnovu podataka MUA o ugroženosti nezavisnosti advokature u raznim krajevima sveta, o sužavanju funkcije, pokušajima ometanja misije advokata; osnivanju raznih pravnih službi i servisa za pravnu pomoć od državnih organa i administrativnih službi, te na temelju rezultata diskusija na proteklim kongresima i zasедanjima Saveta. Neposredan povod bio je osnivanje u Švedskoj državnih službi pravne pomoći za zastupanje kod suda, u kojima se zapošljavaju advokati uz platu.” (Milorad Botić, *op. cit.*, str. 72. i 73). Ovakve tendencije pratile su i mnoge bivše socijalističke države, a Poljskoj i Mađarskoj je i uskraćen prijem u članstvo Međunarodne unije advokata, na osnovu toga što im je „advokatura” bila etatizovana.

³¹ Tako se u našoj literaturi i ističe da „iako je već u uvodnoj odredbi proklamovao da je advokatura nezavisna i samostalna profesionalna delatnost, u kasnijoj razradi Zakon je pokazao da ni advokatura nije izostavljena iz indeksa državnog nadzora, niti je pošteđena kampanje opšte etatizacije.” (Slobodan Beljanski, *Advokatura pred podržavljenjem*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, br. 6, 1998, str. 237. O ovim problemima vidi i delo istog autora, *Pravna država i advokatura*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, br. 5, 1997, str. 163—166).

³² Tako je prema našem Zakonu o advokaturi za upis u Imenik advokata neophodno da ispunjava sledeće uslove: „1) da je jugoslovenski državljanin; 2) da je diplomirani pravnik s položenim pravosudnim ispitom; 3) da ima poslovnu sposobnost; 4) da nije pravnosnažno osuđivan za krivična dela koja ga čine nedostojnim za bavljenje advokaturom; 5) da nije u radnom odnosu; 6) da se ne bavi drugom profesionalnom delatnošću, osim u naučnoj, pedagoškoj, prevodilačkoj, umetničkoj, publicističkoj, humanitarnoj i sportskoj oblasti. Državljanin druge države koji po pravu te države ispunjava uslove za bavljenje advokaturom ima pravo upisa u imenik advokata, uz postojanje uzajamnosti. Redovni profesori fakulteta iz pozitivnopravnih predmeta imaju pravo upisa u imenik advokata i bez položenog pravosudnog ispita.”

³³ O tome vidi rasprave i izveštaje podnete od strane Dr. Ruperta Wolffa, 2. vice-predsednika CCBE i Dr. Klaus Hoffmanna, predsednika Austrijske advokatske komore u Protokoll 27. Präsidentenkonferenz der europäischen Anwaltsorganisationen in Wien am 12. Februar 1999, „WIENER ADVOKATENGESPRÄCHE”. Dr. Rupert Wolff je podneo

U tom pogledu se naročito ističe i potreba za poznavanjem međunarodnog prava. „U tekstu Instituta za međunarodno pravo naglašava se da međunarodno pravo sve više utiče na sadržinu unutrašnjeg prava i da je poznavanje međunarodnog prava neophodno da bi se obavljale mnogobrojne i raznovrsne profesionalne funkcije na nacionalnom nivou, kao i da bi se poštovale obaveze pojedinca u sve kohezivnijem međunarodnom društvu. U uslovima koji vladaju u sadašnjem svetu, pravničko obrazovanje nije potpuno ako ne obuhvata osnovne elemente međunarodnog javnog i privatnog prava. Međunarodna zajednica postaje sve složeniji sistem u kojem sve važniju ulogu igraju nedržavni subjekti, a međunarodno i nacionalno pravo postaju sve više međusobno povezani.”³⁴ U tom pogledu se ističu i neodgovarajući nastavni planovi i programi naših pravnih fakulteta.³⁵

Pored navedenog, naročita potreba za ujednačavanjem obrazovanja advokata javila se i u zemljama Evropske unije.³⁶ Tako se, kao minimalni zahtevi za evropske advokate, skiciraju sledeći: 1. viši i koliko je moguće jedinstveniji stepen obrazovanja bez granica, 2. fundirano teoretsko obrazovanje u regionalnom, nacionalnom, međunarodnom i Pravu zajednice, 3. praktično obrazovanje u kautelarnoj jurisprudenciji i u plediranju i 4. dalje usavršavanje. Harmonizacija ne sme biti iznalaženje najmanjeg zajedničkog imenioca, nego dostizanje koliko je to moguće visokih standarda kvaliteta. Radi ispunjenja ovih zahteva formirana je i radna grupa CCBE-a, koja je bliže odredila ove ciljeve i radi njihovog dostizanja predvidela sprovođenje određenih kratkoročnih i dugoročnih mera.³⁷ Sprovođenje ovih mera bi trebalo pratiti i, po mogućnosti, uključivati se u njihovo sprovođenje, jer, svakako je i naša zemlja zainteresovana za prijem u članstvo Evropske unije.

b) U pogledu tipova vršenja delatnosti advokata može se razlikovati evropski (kontinentalni), engleski (ostrvski) i američki tip advokature.³⁸

izveštaj o nastojanjima CCBE koja se odnose na obrazovanje za advokatsku profesiju, a Dr. Klaus Hoffmann je, između ostalog, ukazao i na potrebu uključivanja istočno- i srednjoevropskih zemalja u rad CCBE.

³⁴ Dr Maja Stanivuković, *O obrazovanju pravnika u oblasti međunarodnog prava*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, br. 1—2, 2001, str. 31. i 32. Citirani tekst čini deo preambule teksta Rezolucije „Podučavanje međunarodnog javnog i međunarodnog privatnog prava”, koji je doneo Institut za međunarodno pravo u Strazburu 1997. godine.

³⁵ Vidi isto delo.

³⁶ O tome vidi Protokoll 27. Präsidentenkonferenz der europäischen Anwaltsorganisationen in Wien am 12. Februar 1999, „WIENER ADVOKATENGESPRÄCHE”.

³⁷ O tome više vidi izveštaj koji daje Rupert Wolff, isto, str. 8—12. Mada je ujednačavanje nemačkog prava o advokatima, nakon ujedinjenja, imalo viši cilj, potpuno ujednačavanje prava bivše Istočne i Zapadne Nemačke, ipak se i iz tog primera vidi da ni sama harmonizacija evropskog prava o advokatima uopšte i o njihovom obrazovanju posebno nije jednostavan i lako ostvarljiv cilj. (O nemačkom pravu i teškoćama njegovog ujednačavanja vidi Claudia Roth, citirano delo).

³⁸ Ova podela se bazira na podeli Milorada Botića u okviru tipa slobodne i nezavisne advokature, koja je isuviše razudena tako da gornja podela predstavlja samo pokušaj njene sintetizacije. (Vidi isto delo.) No, podela na tip advokature kao državne službe i tip slobodne i nezavisne advokature, koju pravi ovaj autor, se ovde ne prihvata, jer prvi navedeni tip, po našem mišljenju, ne predstavlja advokaturu.

Naravno, i u okviru ovih grupa mogu se uočiti brojne razlike, tako da je ona samo načelne prirode. Izvršena je po različitim osnovnim kriterijumima, kao što su vrsta advokata, specijalizacija i pristup vršenju advokature.

Tako, u američkom tipu advokature nemamo više vrsta advokata, specijalizacija je veoma razučena, a vršenju profesije pristupa se kao biznisu.³⁹ U engleskom tipu advokature postoje dve vrste advokata, baristeri i solicitori (Barristers and Solicitors)⁴⁰, specijalizacija nije zastupljena, osim, koliko nam je poznato, u vidu faktičke specijalizacije, a pristup vršenju profesije je tradicionalan. Najzad, u evropskom kontinentalnom tipu advokature, uglavnom nema više vrsta advokata⁴¹, specijalizacija je mestimično zastupljena, po granama prava⁴² ili se radi samo o faktičkoj speci-

³⁹ O tome više vidi Milorad Botić, *isto*, str. 45—47.

⁴⁰ Njihova osnovna razlika se svodi na mogućnost nastupanja pred višim i nižim sudovima. Tako, Barristers su „ovlašćeni da daju pravne savete i da plediraju pred sudovima. Suština njihovog delanja je u plediranju. ...Solicitor priprema pamicu (činjenice, troškovi i dr.) za baristera, koji jedino može da pledira (zastupa) stranke na višim sudovima Kraljevstva. Barister nije u odnosu sa strankom već sa solicitorom, od koga prima i honorar, koji stranka polaže solicitoru. Baristeri su organizovani u svoje profesionalne organizacije Inns-e koji su sasvim nezavisni od državnih organa. ...Preko Inns-a stiče se praksa (3 god.), u Inns-u se polaže stručni ispit i disciplinski odgovara. ...Solicitori su advokati opšte prakse. Njihov društveno-pravni položaj, ovlašćenja i njihova organizacija uređeni su zakonom. Solicitor je advokat koji se bavi svim pravnim granama, a zastupa i brani stranke pred nižim sudovima. Priprema predmete za baristera. ...Obavezno se upisuju u imenik advokata (solicitora) svoje autonomne profesionalne organizacije — Incorporated Law Society. Ova asocijacija (slično komorama na kontinentu) vodi nadzor nad radom advokata, ali je disciplinska odgovornost advokata u sudskoj nadležnosti.” (Isto, str. 38)

⁴¹ Izuzetak je Francuska, gde pored advokata baroa (le Barreau) advokatsku delatnost mogu vršiti i prokuratori avuei (avoué), koji se bave vršenjem advokatskih poslova sa veoma ograničenim kompetencijama. Tako, „avue zastupaju stranke u građanskim predmetima (tužba, odgovor na tužbu, podnesci), ali pledirati može samo advokat. Samo u maličnim predmetima može pledirati i avue. U krivičnim predmetima avue može biti branilac okrivljenog samo za delo kome nije zaprećena kazna zatvorom.” (Isto, str. 41) Prokuratore sa sličnim kompetencijama poznaju, na primer, i pravni sistemi Italije i Holandije.

⁴² Tako, u pravu Nemačke imamo situaciju da „oznakom „stručni advokat za...” advokat može da se koristi samo onda, kada se radi o specijalnim oblastima koje je odredila Savezna advokatska komora, i ukoliko mu je nadležna advokatska komora to odobrila. Kao specijalne oblasti Savezna advokatska komora određuje upravno pravo, poresko pravo, radno pravo i socijalno pravo. Oznaka „stručni advokat” može da se koristi najviše za dve oblasti. Bliže regulisanje sadržano je u Uputstvima za stručne advokate Savezne advokatske komore.” (§ 76. Načela advokatskog staleškog prava.) Tako je i prema Zakonu o advokaturi (Rechtsanwaltsgesetz) Istočne Nemačke, koji je bio u priličnoj meri usklađen sa pravom Zapadne Nemačke, budući da je donet 1990. godine, u § 15, pod nazivom stručni advokat (Fachanwalt) slično predviđao, s tim da je istaknuto da se gore pomenutim oznakama advokat može koristiti pod uslovom da je za „više od 5 godina usvojio specijalna iskustva i znanja u advokatskoj delatnosti” u tim oblastima, a to pravo može steći ako podnese advokatskoj komori zahtev u tom pravcu i ako mu ova to odobri. (Vidi prilog u citiranom delu Claudie Roth, str. 5.) Međutim, u Nemačkoj je dana 02. 09. 1994. godine stupio na snagu Zakon o novom uređenju profesionalnog prava advokata i zastupnika za patente (Gesetz zur Neuordnung des Berufsrechts der Rechtsanwälte und der Patentanwälte), tako da se i iz samog naziva ovog zakona može videti da je predviđeno postojanje dve vrste advokata, bukvano prevedeno „Pravozastupnika” i „Patentnih zastupnika”. (Navedeno prema: Claudia Roth, *citirano delo*, str. 2. i 3). Takođe, u Nemačkoj postoji i instanciona podela područja delatnosti advokata. (O tome vidi citirano delo Dominika Schulza). Inače, o specijalizaciji u

jalizaciji, a pristup vršenju profesije je uglavnom tradicionalan, što je donekle izmenjeno zbog amerikanizacije i propisa koji se donose u zemljama Evropske unije.

c) Organizovanje bavljenjem advokaturom u savremenim uslovima podrazumeva, pored postojanja samostalne advokatske kancelarije i razne mogućnosti udruživanja odnosno umrežavanja advokata u vršenju delatnosti.

Kod nas je, prema važećem Zakonu o advokaturi, pored mogućnosti postojanja samostalnih advokatskih kancelarija, predviđena i mogućnost postojanja ortačkog advokatskog društva, koje mogu da osnuju najmanje dva ili više advokata, a stiče svojstvo pravnog lica upisom u sudski registar i na njega se primenjuju propisi o preduzećima, ako ovim zakonom nije drugačije predviđeno. Pored toga, dva ili više advokata mogu imati zajedničku advokatsku kancelariju.⁴³ Uz to, ovim zakonom nije predviđeno da se mogu osnivati filijale ovih društava, koje bi obavljale delatnost u više mesta.

U svetu je, međutim, situacija nešto drugačija. Naime, u uporednom pravu je predviđena znatno šira mogućnost udruživanja, tako da se, pored mogućnosti postojanja samostalnih i zajedničkih odnosno partnerskih, ortačkih advokatskih kancelarija, nailazi i na prava koja omogućuju i udruživanja u vidu društava i korporacija, a mogu se sresti i razni vidovi umrežavanja, od kojih je, svakako, jedna od najznačajnijih mogućnost stvaranja Evropskih privrednih ujedinjavanja interesa. Takođe, predviđa se i mogućnost stvaranja filijala ovih društava za obavljanje delatnosti u više mesta, tzv. prekomesnih kancelarija. Najzad, zabeležena je i tendencija prema kojoj raste broj advokata udruženih u neke od navedenih oblika udruživanja u odnosu na samostalne advokatske kancelarije.⁴⁴

advokaturi se razmišljalo i u našoj literaturi, mada ona nije uvedena kod nas, osim postojanja faktičke specijalizacije. Pri tome, istaknuto je da „specijalizacija u advokaturi znači sužavanje delokruga rada advokata na jednu pravnu oblast ili na jedan deo određene oblasti prava.” (Vidi: Andrija Šarčević, *Teze o specijalizaciji u advokaturi*, Odvjetnik-spomenica, br. 10—12, 1968, str. 118—123).

⁴³ Vidi glavu VI Zakona o advokaturi.

⁴⁴ Tako, u američkoj advokaturi „ima dva vida udruživanja. Zajedničke kancelarije po principu ortakluka i advokatske korporacije”. (Milorad Botić, *op. cit.*, str. 46. i 47). Prema francuskom Zakonu br. 90-1258. od 31. decembra 1990. godine „mogu biti osnovana, za upražnjavanje slobodne profesije društva koja podležu zakonskom ili reglementarnom statutu ili čiji je naziv zaštićen, društva sa ograničenom odgovornošću, akcionarska ili komanditna društva po akcijama koja su regulisana zakonom br. 66—537 od 24. jula 1966. o trgovačkim društvima, sa rezervom odredaba glave I ovog zakona”. Takođe je francuskim propisima predviđeno da „advokat može upražnjavati svoju profesiju bilo kao pojedinac, bilo unutar nekog udruženja, profesionalnog građanskog društva ili društva slobodne delatnosti ili društva u učestvovanju, predviđene zakonom br. 90—1258. od 31. decembra 1990. koji se odnosi na delatnost društava koja imaju formu društva slobodne delatnosti a koja podležu zakonskom ili propisanom statutu ili čiji je naziv zaštićen, bilo u svojstvu plaćenog lica ili u svojstvu neplaćenog lica — saradnika nekog advokata. Može isto tako da bude član neke grupe od ekonomskog interesa ili neke evropske grupe od ekonomskog interesa. ...Ni u kom slučaju, ugovori ili pripadnost nekom društvu, udruženju ili grupi ne smeju krnjiti interese deontoloških pravila advokatske profesije a naročito nepoštovanje obaveza po

Najzad, možemo pomenuti, kao jedan vid organizovanja advokature, postojanje advokatskih komora u svim državama koje gaje slobodnu i nezavisnu advokaturu. One se organizuju od regionalnih do nacionalnih nivoa, a CCBE je i nadnacionalna, evropska advokatska komora zemalja članica Evropske unije. One obavljaju poslove od interesa za advokaturu na područjima za koje su osnovane.

3. „Organizacija kancelarije nije samosvrha u okviru moderne advokatske delatnosti. Na to usmerene mere, koje su u pravilu vremenski vrlo intenzivne i zahtevaju visok stepen pažnje izvan čisto pravičnog, jurišičkog poslovanja nisu se srele bez osnova. U vezi sa tim od za to odgovornog advokata pre svega treba postaviti dva razmišljanja: — Kao prvo on ima da promisli, kako da izbegne rupe i greške u organizaciji kancelarije, tako da ispuni za njega obavezujuće procesualne dužnosti i isključi rizik odgovornosti koji ga pogađa. — Kao drugo za njega važi, koliko je moguće efektivnim organizacionim delatnostima, da minimizira poslovno-privredne troškove koji pogađaju njegovu kancelariju.”⁴⁵ Naročito se potreba za odgovornim i modernim vođenjem advokatske kancelarije ističe ako se ima u vidu da su iznosi koje su advokati, u većini evropskih zemalja dužni uplatiti određenom fondu osiguranja od rizika za nehatne profesionalne greške u vršenju delatnosti izuzetno visoke, a tako i sume koje se isplaćuju oštećenim klijentima u slučaju da dođe do nastupanja osiguranog rizika.⁴⁶

pitanju pravne pomoći i komisione službe, i mogućnost da advokati saradnici ili plaćena lica ne traže da budu oslobođeni neke misije koju smatraju da je u suprotnosti sa njihovom savešću ili da može da nanese štetu njihovoj nezavisnosti.” Prema našim saznanjima, slične mogućnosti udruživanja postoje i u Holandiji, s tim da je u poslednje vreme primećeno često istupanje pojedinih advokata iz većih advokatskih kuća — društava upravo zbog umanjavanja njihove nezavisnosti i samostalnosti u radu u okviru društva. Prema hrvatskom Zakonu o odvjetništvu predviđene mogućnosti udruživanja su zajednički uredi, odvjetnička društva, koji imaju pravni položaj društva s ograničenom solidarnom odgovornošću članova, te odvjetničke zajednice. Najzad, specifično je, i u navedenom trendu i stanje u Nemačkoj. „Statistički posmatrano i danas je još najčešća forma advokatskog vršenja profesije pojedinačna advokatura sa prostorno i mesno ograničenim poljem zadataka.” (Dominik Schulz, *op. cit.*, str. 3.) Inače, u Nemačkoj je „obrazovanje umrežene strukture kao forme vršenja profesije modernih advokata” shvatanje prema kome se može zaključiti da je izražena tendencija prevage udruženih nad pojedinačnim advokatskim kancelarijama. Sa promenjenim životnim uslovima i težnjom ka evropskim integracijama došlo je i do mogućnosti udruživanja advokata u više oblika. Tako danas, „pored obrazovanja prekomesnih kancelarija u nacionalnim okvirima u središtu interesa se nalaze i međudržavna, internacionalna društva u formi multinacionalnih ili transnacionalnih društava. ... Tako je danas advokatima moguće da se udruže u formi ortačkog društva” (Partnerschaftsgesellschaft), „društva sa ograničenom odgovornošću” (Gesellschaft mit beschränkter Haftung), „ili u evropskim razmerama kao Evropsko privredno ujedinjavanje interesa” (Europäische wirtschaftliche Interessenvereinigung). (Isto, str. 4—6).

⁴⁵ Isto, str. 9. Inače, Dominik Schulz je celo citirano delo posvetio problemima mogućnosti razrešenja i usklađivanja tehnike vođenja advokatske kancelarije, kao što su na primer, vođenje knjiga, slanja i prijema pošte, izbor saradnika, raspodela poslova među saradnicima prema njihovom nivou obrazovanja i osposobljenosti itd.

⁴⁶ Vidi isto delo, kao i isticanje problema odgovornosti advokata u odnosu na mogućnost ograničenja ove odgovornosti u Evropskoj uniji, te na teškoće u nastojanjima da se i ovaj problem harmonizuje u Evropi, koje je isticanje učinjeno od strane Gerard-a Bruy-

III. PRAVILA PONAŠANJA ADVOKATA

Problemi koji se odnose na pitanje pravila ponašanja advokata su brojni, nesamerljivi. Stoga, na ovom mestu se ograničavamo na pitanja koja se odnose na prirodu tih pravila, te od pitanja koja se odnose na odnos advokata i klijenta razmatramo pitanje dužnosti čuvanja tajne i dopuštenosti tzv. *pactum de quota litis*.

1. Problem prirode pravila ponašanja advokata je složen i višeslojan, tako da se ovde obuhvataju samo neki njegovi obrisi.

Kao prvo, ističemo da se pravila ponašanja kojih se advokat mora, dužan je, pridržavati nalaze u brojnim propisima, od pravila sudskih i drugih postupaka u kojima ovaj učestvuje kao branilac ili zastupnik odnosno punomoćnik svoje stranke, preko zakonskih i statutarnih pravila o advokaturi, poreskih i drugih propisa, do utvrđenih Kodeksa profesionalne etike advokata. Upravo je priroda poslednjih pitanje koje valja razmotriti.

Naime, Kodekse profesionalne etike advokata donose, po pravilu, advokatske komore, kao udruženja advokata koji su u njihov imenik upisani, i to kao autonomni, nezavisni subjekt/i.⁴⁷ Dakle, oni su autentični, jer ih donosi nezavisno i samostalno udruženje subjekata na koje se ovaj Kodeks i odnosi. On predstavlja etičke standarde ponašanja subjekata koji ga donose i na koje se odnosi. Stoga, njegova moralna priroda i nije sporna. No, za povrede normi Kodeksa se, u pravilu, predviđa disciplinska odgovornost pred organima odnosno advokatske komore. Stoga, može se razmišljati o njegovoj pravnoj prirodi. Tako neki i ističu: „Nadalje moglo bi se raspravljati pitanje kakva je narav tih kodificiranih etičkih normi, a u vezi s time da li je sretno rješenje, koje je prihvatila Advokatska komora AP Vojvodine da nepoštivanje normi kodeksa predstavlja disciplinski prijestup. Po mom mišljenju takovo rješenje nije sretno. Disciplinski prestupci su tačno propisani u Zakonu, dok su norme profesionalne etike nešto šire. Nepoštivanje tih normi trebalo bi po mom mišljenju da povlači za sobom osudu advokatskog kolegija, i samo takova moralna osuda trebala bi predstavljati sankciju. To bi se možda moglo postići iznošenjem takovih konkretiziranih slučajeva pred kolegama i upozorenjem počinitelju.”⁴⁸ Svakako, moralna sankcija bi trebala biti i jeste samo pojedinačna i/ili kolektivna odnosno kolegijalna savest subjekata koji podležu pravilima kodeksa. S obzirom da konačan akt u disciplinskom postupku, po Sta-

ninckx-a, bivšeg predsjednika Saveza evropskih advokatskih komora na Bečkim advokatskim razgovorima 1999. godine. (Vidi: Protokoll 27. Präsidentenkonferenz der europäischen Anwaltsorganisationen in Wien am 12. Februar 1999, „WIENER ADVOKATENGESPRÄCHE“, str. 20.)

⁴⁷ O tome više vidi dr Stanko Pihler, *Neke dodatne nedoumice u vezi policijskog etičkog kodeksa*, Referat sa Međunarodne konferencije o spoljnoj kontroli rada policije održanoj u Beogradu, 18—19. 10. 1997. godine (koji rad, prema našim saznanjima, još nije objavljen).

⁴⁸ Dr Aurel Krstulović, *O etici u advokaturi*, Odvjetnik-spomenica, br. 10—12, 1968, str. 116.

tutu Advokatske komore Vojvodine, ne uživa sudsku zaštitu, to bi se te mere i mogle tumačiti kao moralne.⁴⁹ No, s obzirom na prirodu i težinu predviđenih mera, takva konstatacija je diskutabilna. S druge strane, kako pravne sankcije podrazumevaju državnu intervenciju, to bi i ostajanje pri klasičnoj moralnoj sankciji moralo dovesti do mešanja države u kompetencije jedne, po prirodi stvari, od države nezavisne profesije. Naime, procena je da čisto moralna sankcija nije dovoljna za obezbeđenje ugleda advokature i poštovanja etičkih normi, što govori i iskustvo, tako da se moralo pribеći ovakvom normiranju. Ovakvog paradoksa nije lišen ni Kodeks profesionalne etike advokata u Evropskoj zajednici⁵⁰, u kome se na jednom mestu i izričito govori o prirodi pravila profesionalnog ponašanja. U toj odredbi stoji sledeće: „Pravila profesionalnog ponašanja sačinjena su na osnovu njihovog dobrovoljnog prihvatanja od strane onih na koje se odnose, da bi se obezbedilo pravilno obavljanje funkcije advokata koja je priznata kao osnovna u svim civilizovanim društvima. Nepoštovanje ovih pravila od strane nekog advokata mora u krajnjem slučaju da dovede do disciplinske odgovornosti.”

Ipak, izgleda da ovaj paradoks nema većeg značaja, jer se moralnim normama daje podrška od strane pravnih normi, ako se one uzmu i kao takve, te u većini slučajeva primene nekog kodeksa neće biti nikakvih problema. No, mogla bi se zamisliti i situacija u kojoj su pravila Kodeksa u koliziji sa drugim pravnim ili etičkim normama. S tim u vezi, neophodno je i pažljivo određivanje pravila ponašanja, jer u suprotnom advokat može zapasti u višeznačnu aporiju, a s obzirom na činjenicu da su pravila Kodeksa, u suštini, obavezujuće etičke norme.

2. U pogledu na problem **dužnosti čuvanja tajne** od strane advokata o onome što mu je klijent kao svom braniocu, zastupniku ili savetodavcu poverio, interesantna je rasprava koja se o tome vodi u zemljama Evropske unije. Naime, „u vezi sa planiranim proširenjem domašaja akta o Prevenciji upotrebe finansijskog sistema za pranje novca (10. 06. 1991, 91/308/EEC), koji bi uključio i nezavisnu advokaturu, predstavnici advokature iz 29 zemalja i evropskih i međunarodnih advokatskih udruženja, 12. februara 1999. u Beču, usvojili su sledeću deklaraciju: *Advokatura osuđuje svaku umešanost u pranje novca. Bilo kakvo učešće u pranju novca podložno je disciplinskom gonjenju od strane organizacija koje predstavljaju advokate, u skladu sa nacionalnim i evropskim deontološkim pravilima. Poverljivost razgovora između građana i njihovih advokata predstavlja esencijalni temelj pravne države. Borba protiv pranja novca ne sme da vodi sužavanju ovog osnovnog prava. Davanje informa-*

⁴⁹ Suprotan zaključak se, pak, može izvući iz činjenice da je članom 88. Statuta AKV predviđena shodna, „analogna” primena Zakona o krivičnom postupku i opšteg dela Krivičnog zakona u disciplinskom postupku, kao i činjenica da, prema članu 86. stav 4. ovog Statuta „pravosnažne odluke disciplinskih sudova kao i pravosnažne odluke disciplinskih komisija Opštinskih organizacija advokata predstavljaju izvršne naslove, koji se mogu izvršiti po pravilima izvršnog postupka”.

⁵⁰ Kodeks je donet na plenarnoj sednici CCBE u Strazburu 28. oktobra 1988. godine.

cije od strane advokata javnom tužilaštvu u suprotnosti je sa ulogom advokature u našoj evropskoj pravnoj kulturi. U poverljivim konsultacijama advokati bi čak trebalo da se uzdrže od odvratanja svojih klijenata od kršenja zakona.”⁵¹ Ovoj deklaraciji prethodila je i rasprava, u kojoj su sa istog polazišta, ali različitom argumentacijom, branjeni stavovi koji su kasnije pretočeni u navedeni tekst deklaracije.⁵²

Kod nas „novi Zakon o advokaturi ne pruža gotovo nikakve garancije za inače propisanu obavezu advokata da čuva tajnu. ...U našem Kodeksu profesionalne etike predviđeno je pravo advokata da otkrije tajnu: kada mu klijent to na nesumnjiv način dozvoli; kada je to neophodno za sprečavanje izvršenja najavljenog krivičnog dela sa znatnom društvenom opasnošću; kada je to neophodno za odbranu samog advokata ili njegovog saradnika.”⁵³ Inače, prema Statutu Advokatske komore Vojvodine, povreda dužnosti čuvanja advokatske tajne predstavlja disciplinski prestup. Pored toga, ona predstavlja i krivično delo predviđeno u članu 73. KZRS.⁵⁴

Prema članu 226. važećeg Zakona o krivičnom postupku „ne može se saslušati kao svedok: ... 2) branilac okrivljenog o onome što mu je okrivljeni kao svom braniocu poverio, osim ako to sam okrivljeni zahteva.” Zanimljivo je razmišljanje prema kome „pravilno bi rešenje bilo da branilac, pod ovim okolnostima ne bude ispitivan kao svedok, ni ako bi ga okrivljeni oslobodio čuvanja tajne. S jedne strane, ako ova mogućnost postoji, a okrivljeni je ne iskoristi, u svesti suda se stvara uverenje da to čini zbog toga što branilac nema ništa dobro da posvedoči u njegovu korist. S druge strane, ako branilac svedoči, tom se iskazu, kao iskazu lica koje zastupa interese okrivljenog u krivičnom postupku, mnogo ne veruje. U tač. 2. ovoga člana ipak je propisano da se branilac može saslušati kao

⁵¹ Slobodan Beljanski, *Deklaracija evropske predseničke konferencije*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, br. 3, 1999, str. 110. Ovaj autor smatra da u pogledu poslednje rečenice ove Deklaracije stvari nisu adekvatno formulisane. „Teško je, naime, oteti se utisku da Deklaraciji nedostaje, ako ne drugačija formulacija ove rečenice, a ono bar jedan dodatak, koji bi glasio: 'I u poverljivim razgovorima dužnost je advokata da upozori klijenta na pravne posledice kršenja zakona.'” (Isto, str. 112)

⁵² Vidi: Protokoll 27. Präsidentenkonferenz der europäischen Anwaltsorganisationen in Wien am 12. februar 1999, „WIENER ADVOKATENGESPRÄCHE”.

⁵³ Slobodan Beljanski, *Deklaracija...*, op. cit., str. 111.

⁵⁴ Ova odredba KZRS glasi: „(1) Advokat, branilac, lekar ili drugi zdravstveni radnik ili drugo lice koje neovlašćeno otkrije tajnu koju je saznalo u vršenju svog poziva, kazniće se zatvorom do jedne godine. (2) Neće se kazniti za delo iz stava 1. ovog člana ko otkrije tajnu u opštem interesu drugog lica koji je pretežniji od interesa čuvanja tajne. (3) Gonjenje se preduzima po privatnoj tužbi.” Prema tome, odredbom stava 1. i 2. je, kao osnov isključenja protivpravnosti, predviđen pristanak lica koje je advokatu saopštio nešto prilikom vršenja njegovog poziva, a kao osnov za oslobodenje od kazne i pretežnost opšteg interesa nad dužnošću čuvanja tajne, što je formulacija koja se može veoma široko tumačiti, te pretežnost interesa drugog lica. Najzad, „pozivnu tajnu bi lice koje se bavi profesionalnom delatnošću moglo otkriti i pozivanjem na krajnju nuždu, ako su ispunjeni uslovi iz čl. 10.” KZSRJ, „u kom slučaju nema nikakve odgovornosti, jer nema krivičnog dela.” (Prof. dr Tihomir Vasiljević—Prof. dr Momčilo Grubač, *Komentar Zakona o krivičnom postupku*, četvrto dopunjeno izdanje, 1990, Savremena administracija, Beograd, str. 305).

svedok, ako sam okrivljeni zahteva, sa obrazloženjem da procesualna garantija data u korist okrivljenog ne treba da se okrene na njegovu štetu.”⁵⁵

Na kraju, valja istaći da su ova rešenja u našem pravu diskutabilna, jer se predviđanjem mogućnosti otkrivanja profesionalne advokatske tajne, dakle relativizovanjem i predviđanjem izuzetaka od dužnosti čuvanja ove tajne dovodi u pitanje pravna sigurnost, kao i poverljivost klijenta u njegovog advokata, što u krajnjoj liniji može voditi manjem kvalitetu odbrane u krivičnom postupku.

3. Prema odredbi 3.3.2. Kodeksa ponašanja advokata u Evropskoj zajednici „pod **'pactum de quota litis'** podrazumeva se dogovor između nekog advokata i njegovog klijenta sklopljen pre konačnog završetka slučaja u kojem je klijent stranka, na osnovu kojeg dogovora klijent preuzima obavezu da isplati advokatu deo dobiti iz datog slučaja, bez obzira da li se radi o dobiti u novcu ili nekom drugom obliku do koje je klijent došao po završetku slučaja”. Prema odredbi 3.3.1. ovog Kodeksa „advokat nema pravo na stvaranje pactum de quota litis”. Sličnu odredbu sadrži i Kodeks profesionalne etike advokata Advokatske komore Vojvodine.⁵⁶

Ipak, u našoj praksi nisu retka odstupanja od ovog pravila.⁵⁷ Stiče se utisak da se ova praksa neopravdano zasniva na odredbi 111.1. Kodeksa profesionalne etike advokata Advokatske komore Vojvodine, prema kojoj „nije u suprotnosti sa pravilima Kodeksa kada advokat: 1. iz obzira prema imovinskim prilikama klijenta naplatu nagrade prilagodi njegovim platežnim sposobnostima, bilo tako što će prihvatiti isplatu u delimičnom iznosu ili po okončanju postupka, bilo tako što će se, ukoliko se klijent nalazi u izrazitom siromaštvu, nagrade odreći”. Naime, nizak životni standard je, u našim prilikama, često razlog da se pristupi prihvatanju isplate po okončanju postupka. To bi i bilo u skladu sa predviđenim odstupanjem. Međutim, ugovaranje isplate u određenom delu ili procentualnom iznosu od vrednosti predmeta spora nije dopušteno, a upravo se tako, u našoj praksi, najčešće i postupa. Naime, smatramo da je nedopuštenost pactum de quota litis zasnovana na dva osnovna stava. Prvi je da je takav ugovor zabranjen, jer bi se njegovim dopuštanjem i primenom dopustilo da se u jednom sporu izgubi smisao zastupanja kao funkcije koju advokat vrši kao nezavisan organ pravosuđa. Dopuštanjem takvog ugovaranja isplate nagrade bi se došlo do neprimerene zainteresovanosti advokata za

⁵⁵ Isto, str. 305.

⁵⁶ Prema odredbi 110. ovog Kodeksa „Suprotno je pravilima Kodeksa kada advokat: 1. umesto nagrade ugovara potpuno ili delimično preuzimanje spornog prava čije mu je zastupanje povereno, odnosno ugovara i prima kao svoju nagradu deo novčanog iznosa ili druge vrednosti, koje bi, po odluci suda, drugog organa ili organizacije, u predmetu u kome zastupa, trebalo da pripadne njegovom klijentu, ili za koje je zahtev suprotne stranke odbijen (pactum de quota litis).”

⁵⁷ Naime, od ovog pravila nisu predviđena odstupanja, a izričito je predviđeno da taj značaj nema odredba 111.3. Kodeksa profesionalne etike advokata Advokatske komore Vojvodine, prema kojoj „Nije u suprotnosti sa pravilima Kodeksa kada advokat: ...3. ugovorenu nagradu veže za uspešan ishod zastupanja, ukoliko to odgovara prirodi slučaja, ne ugrožava njegovu nezavisnost i nije suprotno zabrani iz pravila 110.1”.

ishod jednog postupka, u tom smislu da bi se njegovi interesi poistovećivali sa interesima njegovog klijenta. To je nedopustivo, jer tako on niti bi bio nezavisan, niti bi bio organ pravosuđa, jer bi se, u suštini, u postupku javljao ne kao zastupnik stranke, već kao sama stranka. Drugi stav proizilazi iz mogućnosti da se takvim ugovaranjem isplate dođe do neprimere- no visokog iznosa, koji se stoga i ne bi mogao nazvati nagradom, jer pre- vazilazi njene propisane okvire. Iznos nagrade je i inače vezan za vrstu postupka ili vrednost spora, tako da je, u drugom slučaju, već uvažen stav da se nagrada za zastupanje određuje u načelno određenom delu iznosa vrednosti predmeta spora, ali to u skladu sa brojem izvršenih procesnih radnji, a ne paušalno u odnosu na celu vrednost predmeta spora.

Stoga, praksa koja je kod nas uočena nije neprimerena smislu od- redbe 111.1. Kodeksa profesionalne etike advokata Advokatske komore Vojvodine u delu koji se odnosi na uvažavanje slabog materijalnog stanja klijenta. U tom smislu se upravo i omogućava klijentu da isplatu nagrade advokatu izvrši nakon povoljnog ishoda spora i iz sume dobijene nakon takvog ishoda ili pak nakon popravljanja njegovog materijalnog stanja na drugi način. No, nije primeren smislu ove odredbe način ugovaranja visi- ne te nagrade, jer ona treba da odgovara stvarno izvršenom radu advoka- ta, a ne da se u celosti vezuje za vrednost spora.

LITERATURA

1. Đorđo Del Vekio, *Pravo, pravda i država*, Preveli sa italijanskog Miodrag T. Ri- stić i Đorđe Tasić, Plato, Beograd, 1998.
2. Dr. Marcus Ettinger, *Die Advocatur im modernen Verkehre — Eine Studie über Standesrechte, Standespflichten, Palmar- und internationales Rechtsschutzwesen*, Wien, 1900.
3. *Ugovor o Evropskoj uniji — Rim—Mastriht—Amsterdam*, priredio dr Duško Lo- pandić, Beograd, 1999.
4. Protokoll 27. Präsidentenkonferenz der europäischen Anwaltsorganisationen in Wien am 12. Februar 1999, „WIENER ADVOKATENGESPRÄCHE“.
5. *Hronika*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, br. 4, 2001.
6. Dr Željko Fajfrić, *70 godina od prvog redovnog kongresa Međunarodne unije advokata u Briselu*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, br. 9, 1999.
7. Milorad Botić, *Advokatura — ogledi i eseji*, Novi Sad, 1991.
8. Goran Stanivuković, *42. kongres Međunarodne unije advokata*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, br. 9, 1998.
9. *Juriste International*, Decembre 1998.
10. *Hronika*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, br. 3, 2000.
11. Dominik Schulz, *Der Organisationsbereich einer Rechtsanwaltskanzlei unter besonderer Berücksichtigung der anwaltlichen Organisationspflichten*, Dissertation zur Erlan- gung des Doktorgrades, der Juristischen Fakultät der Universität Regensburg, 1997.
12. Claudia Roth, *Der Weg zu einem einheitlichen anwaltlichen Berufsrecht im wie- dervereinigten Deutschland in den Jahren 1990 bis 1994 — Eine Darstellung der Probleme der Rechtsvereinheitlichung auf dem Gebiet des Rechtsanwaltsrechts*, Dissertation zur Erlan- gung des Doktorgrades, der Juristischen Fakultät der Universität Regensburg, 1999.

13. Stevan M. Slijepčević, *Advokatura i društveni progres*, Odvjetnik, br. 9, Zagreb, 1968.
14. Slobodan Beljanski, *Pravna država i advokatura*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, br. 5, 1997.
15. Slobodan Beljanski, *Advokatura pred podržavljenjem*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, br. 6, 1998.
16. Dr Maja Stanivuković, *O obrazovanju pravnika u oblasti međunarodnog prava*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, br. 1—2, 2001.
17. Andrija Šarčević, *Teze o specijalizaciji u advokaturi*, Odvjetnik-spomenica, br. 10—12, 1968.
18. Dr Stanko Pihler, *Ne dodatne nedoumice u vezi policijskog etičkog kodeksa*, Referat sa Međunarodne konferencije o spoljnoj kontroli rada policije održanoj u Beogradu, 18—19. 10. 1997. godine.
19. Dr Aurel Krstulović, *O etici u advokaturi*, Odvjetnik-spomenica, br. 10—12, 1968.
20. Slobodan Beljanski, *Deklaracija evropske predsedničke konferencije*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, br. 3, 1999.
21. Prof. dr Tihomir Vasiljević—Prof. dr Momčilo Grubač, *Komentar Zakona o krivičnom postupku*, četvrto dopunjeno izdanje, 1990, Savremena administracija, Beograd.